

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

THEORETICAL SUBSTANTIATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE NURSING SPECIALISTS TO ORGANIZATION OF PRIMARY PREVENTION OF HIV INFECTION AMONG STUDENT YOUTH

Сучасні міжнародні вимоги підготовки фахівців у галузі медичної та медсестринської освіти мають на меті забезпечення підготовки компетентних, грамотних, психологічно і соціально компетентних медиків, фахівців сестринської справи та інших медичних працівників. Ситуація із досить стрімким розповсюдженням епідемії ВІЛ-інфекції в Україні та інших країнах змушує майбутніх фахівців сестринської справи шукати нові, ефективніші технології стримування епідемії. Тривалий перебіг, різноманітність клінічних проявів, несприятливий прогноз навіть за умов сучасної адекватної терапії диктують нагальну необхідність сучасних знань майбутніх фахівців сестринської справи з питань діагностики, лікування і профілактики ВІЛ-інфекції.

У статті проаналізовано інноваційні філософські ідеї, підходи та принципи організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи, визначено його основні завдання та результати. Узагальнення і систематизація наукових досліджень дозволили виокремити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді як взаємопов'язану сукупність обставин освітнього процесу в закладах медичної освіти, які здійснюють значний вплив на позитивну динаміку формування досліджуваного феномену. Такими умовами визначено: актуалізацію ціннісно-сміслового ставлення майбутніх фахівців сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді; забезпечення синтезу соціально-гуманітарних, інфекційних і дерматологічних аспектів знань з урахуванням можливостей взаємного інтегрування їхніх елементів; залучення майбутніх фахівців сестринської справи в колективні форми спільної діяльності, які квазіпрофесійно моделюють потенційну діяльність у контексті організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді; індивідуалізацію самостійної роботи майбутніх фахівців сестринської справи щодо організації первинної профі-

лактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні фахівці сестринської справи, первинна профілактика ВІЛ-інфекції, студентська молодь, педагогічні умови.

Modern international requirements for the training of specialists in the field of medical and nursing education are aimed at ensuring the training of competent, psychologically and socially competent physicians, nursing professionals and other medical professionals. The situation with a fairly rapid spread of the HIV epidemic in Ukraine and other countries is forcing future nursing professionals to look for new, more effective technologies to contain the epidemic. The long course, variety of clinical manifestations, unfavorable prognosis even in the conditions of modern adequate therapy dictate the urgent need for modern knowledge of future nursing specialists in the diagnosis, treatment and prevention of HIV infection.

The article analyzes innovative philosophical ideas, approaches and principles of organization of the process of professional training of future nursing specialists, defines its main tasks and results. The generalization and systematization of scientific research allowed to single out the pedagogical conditions for the formation of professional competence of future nursing professionals in the organization of primary HIV infection among students as an interconnected set of circumstances in the educational process that have a significant impact on the positive dynamics of research. Such conditions determine: actualization of the value-semantic attitude of future nursing specialists to the organization of primary prevention of HIV infection among student youth; ensuring the synthesis of socio-humanitarian, infectious and dermatological aspects of knowledge, taking into account the possibilities of mutual integration of their elements; Involvement of future nursing professionals in collective forms of joint activities that professionally model potential activities in the context of the organization of primary HIV infection among student youth.

Key words: professional competence, future nursing specialists, primary HIV infection, student youth, pedagogical conditions.

УДК 37.013.42:371.132
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.33>

Ткачук О.М.,
викладач інфектології вищої категорії,
викладач-методист
Хмельницького базового медичного
коледжу

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розглядаючи проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи (далі – ФСС), необхідно відзначити, що нині у сфері медсестринської освіти найяскравіше виявляється позиція суб'єктивної значущості особистості (студента, пацієнта, викладача, адміністратора), суть якої полягає у розкритті індиві-

дуального внутрішнього потенціалу, резервів розвитку, особистісного досвіду й активних діяльнісних начал [4, с. 408]. За сучасних умов, коли особливості актуальності набуває компетентнісний підхід в освіті, професійні якості майбутніх ФСС актуалізуються в новому аспекті. Такий підхід, на відміну від усталеної парадигми, поєднує в єдине ціле освітній процес і його осмислення, в межах якого відбу-

вається становлення особистісної позиції майбутніх ФСС, їхнє ставлення до предмета діяльності.

З огляду на це можемо стверджувати, що на сучасному етапі зростає потреба в розвинених, професійно компетентних фахівцях, здатних враховувати в роботі за фахом взаємодію на основі принципів гуманізації. Тому формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді необхідно розглядати на декількох рівнях [10, с. 200]. По-перше, вона зумовлена вимогами суспільства і держави, що виявляються у виконанні державного і соціального замовлення на підготовку компетентних медсестринських кадрів, які вміють взаємодіяти задля первинної профілактики багатьох хворобливих станів (зокрема профілактики ВІЛ-інфекції) з різними категоріями населення, зокрема студентською молоддю. Це підтверджує державний і соціальний статус проблеми, що вимагає вдосконалення системи підготовки майбутніх ФСС у закладах медичної освіти.

Процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді є невід'ємною частиною освітнього процесу в закладах медичної освіти, де найважливішу, якщо не основну роль, відіграють педагогічні умови. Це дозволить, по-перше, визначити чинники, які безпосередньо впливають на повноцінну підготовку майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції, її цілісності та замкнутості [8, с. 35]; по-друге, зрозуміти місце досліджуваного явища в освітньому процесі закладів медичної освіти і міру його вбудованості в реально складну систему взаємозв'язків компонентів такого процесу; по-третє, розкрити авторське бачення процесу формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні передумови вирішення проблеми підвищення якості професійної підготовки майбутніх ФСС відображені у фундаментальних дослідженнях О. Варави, Н. Гуменної, Л. Кайдалової, С. Ястремської та ін. За сучасних умов науковцями активно вивчаються й обговорюються різні аспекти в комплексі заходів із профілактики ВІЛ / СНІДу. Розглядаються юридичні та медичні аспекти зниження зростання рівня захворюваності та розповсюдження ВІЛ-інфекції (С. Жульова, Н. Майструк, І. Хожило, Н. Чоба та ін.). Важливу роль у боротьбі зі СНІДом виконують етичні аспекти проблеми, що стосуються особливостей поведінки певних соціальних груп людей з урахуванням епідеміологічних наслідків (А. Кальченко, І. Круглякова, В. Покровський, М. Альтер (M. Alter), Л. Платт (L. Platt) та ін.). Водночас, попри значну різноманітність дослідницьких праць, проблема

формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді в закладах медичної освіти є недостатньо розробленою, що зумовило необхідність її вивчення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Тому одним із важливих напрямів професійної підготовки визнано підготовку майбутніх фахівців ФСС, які зможуть надавати компетентну допомогу в первинній профілактиці ВІЛ-інфекції серед студентської молоді, забезпечуючи запобігання появи різноманітних відхилень у поведінці студентів. Ефективність формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді залежить від визначення дієвих педагогічних умов, які розглядаємо важливим складником у системі сестринської освіти, що забезпечить формування досліджуваної компетентності майбутніх медичних сестер.

Мета статті – визначення концептуальних ідей для побудови теоретико-методологічної основи формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді. Завданнями статті є: аналіз інноваційних підходів до виокремлення педагогічних умов та обґрунтування сукупності підходів, що забезпечують формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді, а також виокремлення ефективних чинників для розробки методичного забезпечення досліджуваного процесу.

Виклад основного матеріалу. У філософії категорія «умова» відображає те середовище, обстановку, в якій явище виникає, існує і розвивається. Водночас сам предмет розглядається як щось зумовлене, а умова – щось зовнішнє стосовно предмета різноманіття об'єктивного світу [7, с. 276]. Педагогічне тлумачення поняття «умова» найчастіше зводиться до обставин, що сприяють досягненню чи, навпаки, гальмуванню досягнень в освітньому процесі [2, с. 124]. На думку дослідників, педагогічні умови є істотним компонентом освітнього процесу, що виявляється як сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення порушених у педагогіці завдань, які свідомо створюються в освітньому процесі, а їхня реалізація забезпечує найефективніший перебіг цих процесів, в основі яких є діяльність [3, с. 11].

У межах дослідження поділяємо думку Т. Федорченко, котра зазначає, що педагогічні умови становлять сукупність заходів, спрямованих на підвищення ефективності освітнього процесу [6, с. 128]. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ФСС до організації первин-

ної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді розглядаємо як взаємопов'язану сукупність обставин освітнього процесу в закладах медичної освіти, які здійснюють значний вплив на позитивну динаміку формування досліджуваного феномена. Реалізація таких заходів дасть змогу досліджуваному процесу вбудуватися в загальну систему професійної підготовки майбутніх ФСС у закладах медичної освіти, виявляючи водночас певну новизну, що відображається в теоретичних аспектах, структурі, змістовому і смислового наповненні, пов'язаному зі специфікою професійної підготовки, специфічними принципами навчання, а також сукупністю критеріїв і показників для визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Складність і багатоаспектність формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді вимагає визначення та реалізації спеціальних педагогічних чинників, оскільки окремі, випадково вибрані умови не зможуть істотно вплинути на ефективність досліджуваного процесу. Окрім того, сукупність педагогічних умов покликана виявляти властивості необхідності та достатності. Імпонує наукове бачення С. Терницької, яка зазначає, що необхідність обраних умов впливає з аналізу психолого-педагогічної літератури, досвіду роботи установи та результатів констатувального етапу експерименту, а достатність виводиться з результатів дослідно-експериментальної роботи [5, с. 169]. Тому необхідно не лише виокремити педагогічні умови, а й представити їхню змістову характеристику й обґрунтувати значущість кожної з них для дослідження. Отже, генеральною метою реалізації педагогічних умов є забезпечення ефективності процесу формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді. Важливо деталізувати цю мету і показати, на які складники компетентності впливають педагогічні умови, методологічні підходи, використані в дослідженні. Комплексний підхід дає змогу визначити сукупність педагогічних умов, а діяльнісний – їхнє змістовне наповнення для реалізації. У комплексному підході враховуються такі чинники:

- по-перше, визначення умов повинно здійснюватися шляхом комплексного урахування чинників зовнішнього і внутрішнього середовища досліджуваного педагогічного явища і його ключових характеристик; вибору як умови таких заходів, які володіють оптимальним співвідношенням зусиль на їхню реалізацію й отриманого у процесі використання результату;

- по-друге, комплексний підхід дає змогу визначити значення кожного чинника і здійснити їхню систематизацію;

- по-третє, опираючись на апарат комплексного підходу (комплексний аналіз, моделювання, класифікацію, абстрагування тощо), уможливлено виявлення комплексу найбільш значущих педагогічних умов.

У визначенні педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді виокремлено чинники, що впливають на ефективність досліджуваного процесу, а також ті обставини, якими зумовлено їхню фактичну наявність.

Так, зміст і особливості формування професійної компетентності майбутніх ФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді зумовлено державним замовленням на підготовку компетентних медсестринських кадрів (Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»; Закон України «Про освіту»; Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Концепції управління якістю медичної допомоги у галузі охорони здоров'я в Україні на період до 2020 р.» та ін.); державними освітніми стандартами вищої професійної освіти; реальною усталеною практикою організації освітнього процесу в закладах медичної освіти; традиціями профілактичної діяльності в закладах медичної освіти.

Соціальне замовлення суспільства на скорочення масштабів поширення ВІЛ-інфекції зумовлюється аналізом статистичних звітів ВООЗ і українського СНІД-центру щодо масштабів поширення ВІЛ-інфекції; результатами соціологічних опитувань майбутніх ФСС і студентів закладів медичної освіти щодо готовності організувати первинну профілактику ВІЛ-інфекції серед студентської молоді; системою заходів соціальної підтримки людей, котрих торкнулася епідемія ВІЛ-інфекції; діяльністю міжнародних і українських громадських організацій у сфері запобігання розповсюдженню ВІЛ / СНІДу.

Сучасні наукові досягнення у сфері підготовки майбутніх ФСС до первинної профілактики ВІЛ-інфекції базуються на теоретичних основах професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах медичної освіти; врахуванні методологічних підходів до формування здорового способу життя студентської молоді; концептуальних медико-біологічних, гігієнічних, епідеміологічних дослідженнях з діагностики та терапії ВІЛ-інфекції; підходах до організації превентивного навчання в напрямі профілактики ВІЛ / СНІДу.

З огляду на це у межах дослідження ми припустили, що формування професійної компетентності майбутніх ФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської

молоді проходитиме ефективно за дотримання таких педагогічних умов:

1) актуалізації ціннісно-сміслового ставлення майбутніх ФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді;

2) забезпечення синтезу соціально-гуманітарних, інфекційних і дерматологічних аспектів знань з урахуванням можливостей взаємного інтегрування їхніх елементів;

3) залучення майбутніх ФСС у колективні форми спільної діяльності, які квазіпрофесійно моделюють потенційну діяльність у контексті організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді;

4) індивідуалізації самостійної роботи майбутніх ФСС щодо організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

З метою відображення змісту окреслених педагогічних умов, реалізація яких відбувалася під час вивчення дисциплін «Основи психології та міжособове спілкування», «Медсестринська етика та деонтологія», «Медсестринство в інфектології», «Громадське здоров'я та громадське медсестринство» та їхніх можливостей у формуванні професійної компетентності майбутніх ФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді, доцільно розкрити сутнісне наповнення кожної умови, що є метою подальших наукових розвідок.

Висновки. Вибір зазначених педагогічних умов зумовлений чітко визначеними чинниками. Реалізація першої педагогічної умови, запускаючи механізм мотивації, стимулює пізнавальну активність і дозволяє розкритися внутрішньому потенціалу майбутніх ФСС, який виявляється у правильно сформованій «стратегії вибору пріоритету» в контексті організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді [1, с. 8]. Друга педагогічна умова дає змогу сформувати інформаційне поле для усвідомленого прийняття рішення і становлення професійно-орієнтованого мислення студентів, тобто визначити «стратегію орієнтації» в контексті профілактичної діяльності щодо ВІЛ-інфекції [9, с. 1202]. Третя педагогічна умова спрямована на набуття студентами досвіду здійснення інформаційно-просвітницької діяльності профілактики ВІЛ-інфекції, що дозволяє сформувати обґрунтовану «стратегію діяльності». Реалізація четвертої педагогічної умови уможливорює аргументоване формування «стратегії виконання» діяльності щодо організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді, що виявляється у здатності студентів приймати рішення і здійснювати дії з опорою на професійно

важливі якості. Реалізація сукупності педагогічних умов сприяє виробленню в майбутніх ФСС стратегії поведінки в контексті проблеми організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції з опорою на весь компонентний склад професійної компетентності, що здійснюється за алгоритмом: «стратегія вибору пріоритету» + «стратегія орієнтації» + «стратегія діяльності» + «стратегія виконання» = «стратегія поведінки». Загалом представлена сукупність педагогічних умов дає змогу диференційовано впливати на кожен окремо взятий компонент професійної компетентності майбутніх ФСС до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді, системно відбиваючись у кінцевому продукті інтегрального показника – її сформованості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Габора Л.І. Соціально-педагогічні умови профілактики ВІЛ/СНІДу серед старшокласників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2010. 18 с.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
3. Жульова С.І. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів основ здоров'я до ведення первинної профілактики захворювань на ВІЛ / СНІД : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2011. 20 с.
4. Закусилова Т.О. Педагогічні умови формування основ професіоналізму майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки. *Молодий вчений*. 2016. Вип 7. С. 407–410.
5. Терницька С.В. Соціально-педагогічні умови взаємодії державних та громадських організацій з профілактики ВІЛ / СНІДу серед учнівської молоді : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Ін-т проблем виховання АПН України. Київ, 2009. 231 с.
6. Федорченко Т.Є. Соціально-педагогічні засади профілактики девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища : монографія. Черкаси : ЧП Чабаненко Ю.А., 2009. 358 с.
7. Философский энциклопедический словарь. Москва : ИНФРА, 2001. 576 с.
8. Casas C.P., Ajose O., Baggaley R. Technology landscape: HIV rapid diagnostic tests for self-testing. Geneva, 2016. 72 p.
9. Fenner L., Egger M. Preventing HIV in resource-limited settings: evidence for action, from cross-sectional surveys. *International Journal of Epidemiology*. 2008. № 37. P. 1201–1203.
10. Medley A., Kennedy C., O'Reilly K., Sweat M. Effectiveness of Peer Education Interventions for HIV Prevention in Developing Countries: A Systematic Review and Meta-Analysis. *AIDS Education and Prevention*. 2009. № 21 (3). P. 181–206.